

הוספה בשורת הגאולה

פח.

ועוד ועיקר, לזעוק להקב"ה על אריכות הגלות, "עד מתי"... ולבקש ולדרוש ולעשות כל מה שאפשר שתיכף ומיד תבוא הגאולה האמיתית והשלימה ע"י משיח צדקנו.

. . . בני נמצאים כבר בגלות יותר מאלף ותשע מאות שנה ומשיח צדקנו עדיין לא בא!... כבר סיימו כל עניני העבודה דזמן הגלות, וכבר נעשו כל הפעולות בכל האופנים האפשריים (כולל ובמיוחד ע"י השמחה בחודש אדר במשך ששים יום), ולא יודעים מה ניתן לעשות עוד, ואעפ"כ, עובר עוד שבוע, עוד יום ועוד רגע, ועדיין לא באה הגאולה האמיתית והשלימה בפועל ממש!

(משיחות ג', ועש"ק וש"ק פ' תצוה, ז', יו"ד ו"א אדר ראשון תשנ"ב)

לזכות

הו"ח ר' אהרן בן מרת גאלדע שיחי' יעקבלב לרגל יום ההולדת שלו לאויש"ט, ביום טו"ב אדר ה'תשפ"ג - "שנת הקהל" לאריכות ימים ושנים טובות עד ביאת גואל צדק ומתוך בריאות הנכונה ולשנת ברכה והצלחה בגו"ר

*

נדפס ע"י זוגתו
מרת חנה תחי' יעקבלב

ספרי' — אוצר החסידים — ליובאוויטש

לקוטי שיחות

מכבוד קדושת

אדמו"ר מנחם מענדל

שניאורסאהן

מליובאוויטש

תצוה

פ' זכור

מתורגם ומעובד לפי השיחות של לקוטי שיחות חלק א

(תרגום הפשוט)

יוצא לאור על ידי

„מכון לוי יצחק“

כפר חב"ד ב'

שנת חמשת אלפים שבע מאות ושמונים ושלוש לבריאה

מאה ועשרים שנה לכ"ק אדמו"ר מלך המשיח

שנת הקהל

הכתובת להשיג השיחות באינטרנט:
<http://www.torah4blind.org>

א. על הפסוק "ויקחו אליך שמן זית זך כתיב למאור גו" אומרים רז"ל¹ שישנם שלשה סוגי שמן, ולמנורה היה צורך ב"שמן הראשון". כפי שדובר פעמים רבות קיים כל ענין בתורה – ובמיוחד מעניני המשכן והמקדש שלגביהם מפרשים רז"ל את הפסוק "ושכנתי בתוכם": בתוך כל אחד ואחד מישראל² – בעבודה רוחנית בנפש האדם.

ב. בתורה ישנן שלוש דרגות: מים, יין ושמן. החלק הנגלה שבתורה הוא – "מים", רזי התורה – "יין", ורזין דרזין – "שמן". "שמן צף על גבי יין"³. כלומר: השמן הוא בדרגה נעלית יותר מן היין.

כשם שכל עניני התורה ישנם הן בדרך כלל והן בדרך פרט – כך גם בדרגת ה"שמן" עצמו ישנן שלש דרגות: מים, יין ושמן – שבשמן.

לפיכך ישנם בתורת החסידות עצמה – פנימיות התורה שהיא דרגת ה"שמן" שבתורה – כל חלקי התורה. כפי שאומר כ"ק מו"ח אדמו"ר⁴ שבתורת החסידות יש גם מחכמת המוסר ומחכמת החקירה, אלא שהם ברוח החסידות.

ג. יתרון השמן על המים והיין הוא: המים והיין נמצאים במקום בו עומדים אך אינם ממשיכים ללכת, ואילו בשמן יש דין של תורה שהוא "מפעפע בכולו", כלומר: כשהוא נמצא במקום מסוים הוא חודר אל כל המקומות הקשורים במקום זה.

כך גם ברוחניות: כשאדם לומד הנגלה של התורה בלבד עלול להיות שלמרות שנמצאת בו תורה הרי הוא והתורה מהוים שני דברים נפרדים, ואילו בלימוד רזין דרזין – שבדורנו זו תורת החסידות – "השמן מפעפע בכולו", הוא חודר לקרבו עמוק-עמוק עד שהוא והתורה נעשים לדבר אחד, כדוגמת אותיות חקיקה.

ד. כאמור לעיל היה דרוש למאור "השמן הראשון", שמן שבשמן.

ההבדל בין פנימיות התורה (בכלל) לבין הנגלה של התורה הוא: גליא דתורה לבושה בשכל האנושי, ולפיכך יש גם אז מקום למציאות והרגשת הישות, ואילו פנימיות התורה דנה בענינים של אלקות וביטול העולמות – ואין כאן מקום לישות כל כך.

כך גם ההבדל בפנימיות התורה עצמה – בין "מים" ו"יין" שב"שמן" לבין "שמן שבשמן". מאחר שגם פנימיות התורה ניתנה באופן שאפשר לקלוט אותה בשכל הרי מבחינת ההשגה וההבנה זה ענין של מים ויין (שמן), ולכן נאמר שצריך להיות שמן שבשמן, כתיב למאור, כלומר: ההתבטלות שבפנימיות התורה, הבאה במיוחד לאחר עבודת התפלה.

(מזוקט משיחות שמחזת בית השואבה תשי"ב, חנוכה תשי"ט)

ה. בסוף פרשת תצוה – מצוה התורה על מזבח הזהב. מפרשי התורה מקשים: לכאורה היה צריך מזבח הזהב להימנות עם שאר כלי המשכן בפרשת תרומה, שם נמנים השלחן והמנורה, שעמדו יחד עם מזבח הזהב באהל מועד, ומה טעם מוזכר מזבח הזהב לאחר כל עבודות המשכן, בסוף פרשת תצוה?

אך הענין הוא: התורה רומזת כאן שתכלית כל העבודות שבמשכן היתה עבודת הקטורת שהיתה על מזבח הזהב, במקום בו נכנס רק הכהן שהקטיר את הקטורת, ושם היה רק הכהן והקב"ה, כאמור בירושלמי⁵ לפסוק "וכל אדם לא יהיה באהל מועד בבואו גו": "אפילו אותם שכתוב בהם 'ודמות פניהם פני אדם' לא יהיו באהל מועד, אפילו מלאכי השרת וגו", מכל עבודות המשכן הרי רק בעבודת הקטורת על מזבח הזהב בכל יום היו הכהן והקב"ה בלבד ושם היתה השראת השכינה.

התורה גילתה משהו נוסף: לא זו בלבד שבהתנהגות כזו של "כנעני, מלך ערד" מסתתר עמלק זה שהפריע לרוחניות של בני ישראל ושם מכשולים למתן תורה. אלא, בהתנהגות זו מסתתר אותו עמלק שרצה אחר כך לפגוע בגופם של היהודים. הרי ב"ימי הפורים" התגלתה הכוונה האמתית ופנימיותה של עמלק: להשמיד להרוג ולאבד ח"ו את כל היהודים. הדרך היחידה המאפשרת את הכניסה לארץ ישראל היא: "ויחרם אתהם", ולא שיטתו של הכנעני, מלך ערד".

ז. כפי שהוסבר לעיל חוזרת מלחמה זו גם בדורנו, בסיומה של התקופה השניה, כשאנו עומדים להכנס לארץ אשר עיני ה' אלקיך בה מרשית השנה ועד אחרית שנה. גם עתה עלינו מתחלה לנצח במאבק עם הכנעני מלך ערד.

במה מתבטא המאבק? – "הכנעני" רוצה להחזיר את ההכרה שיש להידמות, בענינים הגשמיים, לשאר העמים. הוא טוען באוני היהודי: רצונך לעסוק במסחר? עליך להתנהג במסחר כרוח הסוחרים, כגויים להבדיל. רצונך להשיג משהו? עליך להתכונן אליה בדרכים המקובלות בין הגויים. לשם כל זה הנך צריך ללמוד את הענינים שהם היפך התורה, אין לך להתחשב באיסורים ובעוונות של השגת גבול, אבק לשון הרע, רבית וכו', ועליך להתבטל מלמוד התורה כדי להצליח בעניני העולם הזה.

ראשית – כך הוא אומר – עליך לשכוח שיש ענין של השגחה פרטית של ההשגחה העליונה וכי על ה"אדם התחתון" רק להכיל "כלי" כדי לקבל את ברכת ה'!¹⁹ הגישה שעליך לנקוט היא של "כוחי ועוצם ידי עשה לי את החיל הזה". ורק אז כשהי' לך "קנאת סופרים" כזאת

ותוכיח את כושרך לבצע להטוטים – תוכל להצליח במסחרך ובמשרתך.

אבל התורה מזהירה: יש לדעת מי מסתתר מאחורי טענות אלה. כאן מסתתר אותו עמלק המפריע לקבלת התורה. לבד זאת שלא זו הדרך לעשות את העולם לדירה לבורא יתברך, ולהפוך את "ארץ כנען" ל"ארץ ישראל". מתברר אחר כך שישנה כאן כוונה סמויה "להשמיד להרוג ולאבד את כל היהודים" ר"ל, מגישה כזאת נולדת סכנה גם לגוף.

כי יהודי יכול להיות שלם בגופו רק כשנשמתו שלמה, תומת ישרים תנחם. אסור לתת ח"ו לצנן את ההתלהבות לתורה.

זאת היא הדרך היחידה לשמור גם על שלמותו של הגוף, כפשוטם של דברים, ברמ"ח אבריו ושס"ה גידיו. התורה נקראת תורת חיים, ולגבי מצוות נאמר "וחי בהם", והדברים אינם אמורים רק לאחר מאה ועשרים שנה – בעולם הבא, כי אם גם, לפי פשוטם של דברים: בעולם הזה. האמצעי היחיד של היהודי לחיות ולהתקיים בגשמיים בגופו בעולם הזה הגשמי הוא לימוד התורה, תורת חיים, חיי עולם בעוה"ז הגשמי, וקיום המצוות, וחי בהם, המביאים לו חיים בכל רמ"ח אבריו (כנגד רמ"ח מצוות עשה) ושס"ה גידיו (כנגד שס"ה מצוות לא תעשה).

ואז הרי הוא מקיים את מצות "פרו ורבו ומלאו את הארץ וכבשוה", הוא מכשיר את העולם כולו להיות דירה לבורא, יתברך, ומביא את קיום היעוד "עתידה ארץ ישראל שתתפשט בכל הארצות": בכל מקום יהא ניכר ונראה ש"עיני ה' אלקיך בה", ולא בשעת תפלת נעילה ביום כפור בלבד, או בשבתות וחגים או בזמן התפלה והלמוד, כי אם "מראשית השנה ועד אחרית שנה".

(19) ראה גם לקו"ש [המתורגם] ח"א ע' 176.

(משיחות פורים, תש"ז)

לזכות

כ"ק אדווננו מזרנו ורבינו מלך המשיח

(5) יומא פ"ה ה"ב.

(1) מנחות פו, ב.
(2) ראה לקו"ש [המתורגם] ח"א ע' 153 הערה 13.
(3) טבול יום פ"ב מ"ה.
(4) קונטרס תורת החסידות פ"ח.

לפי דבריו של עמלק אין מה לחשוש מהתנהגות זו, שהרי התורה היא ענין של חכמה ושכל, והקדמת ה"נשמע" לא תפגע בקיום ה"נעשה" משום שהשכל יחייב את קיום המצוות...

באה מצות מלחמת עמלק ומחיינו ומוזהרה: התנהגות של "אשר קרך" – קרירות – מביאה, חלילה, לקיום הפירוש האחר בביטוי זה: קרי¹⁵, החיים והכחות שניתנו מן השמים לשם קיום מטרות נעלות של "כיבוש" הארץ והפיכת העולם לדירה לקב"ה – גרתיים לשרות הגדלת כחות הטומאה והקליפות, רחמנא ליצלן¹⁶. זו היא תוצאה טבעית של הקרירות. מי שהוא מתימר להיות "יודע ציד" – הופך בסופו של דבר ל"איש שדה" – בורח מאחלי התורה שבכתב ושבעל פה.

חובה להתנהג בדרכו של "יעקב איש תם", דרך התמימות היא הדרך הישרה שעליה נאמר "ותומת ישרים תנחם", כפי שנדרש בגמרא¹⁷, ועל החושבים להקדים את ה"נשמע", ומתנגדים להתנהגות נלהבת – נאמר: "וסלף בוגדים תשדם".

טז. במלחמה השניה – שהיתה בסיומה של התקופה הראשונה – בטרם נכנסו בני ישראל לארץ – נקט עמלק בתכסיס של הסוואה, בערמה: הוא התחפש לכנעני, כדי שבני ישראל לא יכירו בו את אויבם מלפני ארבעים שנה.

במלחמה זו הוא הופיע כגוי מבטן ומלידה, כאן הוא כבר העלים את מוצאו מגזע אברהם ויצחק. אין הוא מתימר להתערב בעניני תורה ויהדות, אותם הוא "מרשה", כביכול, לקיים כאות נפש של בני ישראל. אלא מה? הוא דורש אחת בלבד: את הטפול בענינים הגשמיים, בענייני יום יום, בעניינים הקשורים ל"ארץ כנען" – יש ללמוד ממנו ולהתנהג כפי הדרכתו.

כך הוא טוען כלפי עם ישראל: סיימת כבר את תקופת השתלמותך במדבר, ועתה יש לך להכשיר את עצמך לכניסה ל"ארץ כנען", להתעסקות בכל ל"ט המלאכות. עליך, איפוא, ללמוד את סדרי "ארץ כנען", את ההתנהגות ה"הכרחית" לשם ביצוע מושלם של מלאכות החול. אם לא תתנהג לפי סדרים אלה לא תוכל ליהנות מכל עניני העולם הזה שהנך זקוק להם גם לצורך התורה וקיום היהדות. "קשה" להשיג את הדרוש למחיה, לשמירת שבת ויום טוב, לחינוך הילדים לפי התורה – מבלי לנקוט באמצעים החילוניים המובהקים.

המדרש¹⁸ – על הפסוק "וישב ממנו שבי" – אומר שהכנעני מלך ערד לקח בשבי מבני ישראל רק שפחה כנענית אחת. ה"כנעני" אינו גזול מבני ישראל דבר ששיך להם בטבעו, הוא לוקח מהם רק דבר כזה שבני ישראל עצמם רכשוהו ע"י שבי. הוא אינו פוגע בלמוד התורה וקיום המצוות – השייכים לעם ישראל בטבעם – הוא דורש רק את הזכות להביע דעה לגבי עניינים של חולין וגשם. הוא דורש מבני ישראל שבשעה שהם באים במגע עם עניני העולם הזה – יתנהגו בדרכים המקובלות בין הכנענים.

אלא שהתורה מגלה לנו שמאחורי טענות אלה מסתתר עמלק! הכנעני לכשעצמו – הגוי – אינו מסוגל להיטפל לעם ישראל ואין לו כל אחיזה בו. אך כשעמלק מלוכש ככנעני בא להלחם, והוא מגזע אברהם ויצחק, באות הטענות הללו, על התוצאה החמורה שלהן: "ויזנב בך כל הנחשלים אחריך גו".

כשבא מישוהו "כנעני, מלך ערד" ודורש ללמוד מן הגויים את ההתנהגות הקשורה באורח החיים הגשמי, כדי להצליח בהתישבות בארץ כנען – יש לדעת שלא רק שאין זו הדרך להפוך את "ארץ כנען" לארץ ישראל, ארץ אשר עיני ה' אלקיך בה, כי אם, יתר על כן: מאחורי דרישה זו מסתתר האויב הנלחם בבני ישראל ובארץ ישראל, אותו עמלק שרצה למנוע את קבלת התורה ולצנן את ההתלהבות שבענייני קדושה.

כך גם בעבודתו היום יומית של האדם את הבורא: תכלית ושלמות העבודה היא לזכות לעשות תורה ומצוות בכלל, וצדקה בפרט, ללא פרסום, ולא כפי שיש נוהגים לעשות תמונות ולפרסם בעתונות, אלא שיהיה הדבר מתן בסתר, מבלי שידע איש על כך, כי אם הוא והקב"ה בלבד.

(משיחת ה' אדר. תשט"ו)

ו. כשנעשו הכלים למשכן והגיע תורה של המנורה – אומרים חז"ל – "נתקשה בה משה", משה רבנו לא ידע איך לעשות את המנורה. אמר לו הקב"ה להשליך את הזהב לתוך האש ומוזה יצאה המנורה.

לכאורה בלתי מובן: במה שונה המנורה מכל הכלים, שאת כל הכלים ידע משה לעשות ורק במנורה נתקשה? ועוד בלתי מובן: הרי משה רבנו ראה כבר את המנורה בשמים, ככתוב: "כאשר הראית", ומשום מה, איפוא, לא ידע?

ז. הדבר יובן לאחר הסברת ענין המשכן וכליו באופן כללי.

כשהתורה מתחילה לדבר (בתחלת פרשת תרומה) על עשיית משכן וכלים היא פותחת בהקדמה כללית: דבר אל בני ישראל ויקחו לי גו'. כאן שני פרטים: א) "דבר אל בני ישראל". ב) "ויקחו לי", ולאחר שתי הקדמות אלו אפשר לגשת לעשיית המשכן.

ח. הסבר הדבר הוא:

המשכן נעשה הרי מדברים גשמיים: זהב וכסף ונחושת וכו'. כלומר: מדברים גשמיים נעשה משכן ומקדש להקב"ה.

ונשאלת השאלה: איך אפשר לעשות מן הגשמיים – מקדש? מקדש ניתן להיעשות, לכאורה, בלימוד תורה, בתפלה וכד', אך כיצד ניתן לעשות מקדש מגשמיים?

יתר על כן בלתי מובן הדבר, לאור הידוע שהשראת האלקות שהיתה בבית המקדש היתה בדרגה נעלית יותר מן האור המאיר בעולמות, ואפילו בעולמות העליונים ישנה הארה בלבד

של אלקות ואילו בבית המקדש היתה "המשכת עצמותו", של הקב"ה בכבודו ובעצמו.

ט. בהשראת העצמות שהיתה כאמור בבית המקדש – הרי עיקר הגילוי היה בקדש הקדשים, ודבר זה התבטא גם בגלוי לעיני בשר בכך ש"מקום הארון אינו מן המדה" בקדש הקדשים, דבר שהוא רק מצד עצמותו ית'.

כפי שידוע, יש אלקות כפי שהיא לבושה בטבע, בדברים גשמיים, יש אלקות המהוה את העולמות, ויש אלקות בבחינה נעלית מן ההתהוות. אך ישנה בחינה נעלית מזו – ענין "נמנע הנמנעות" (כמה מחוקרי ישראל אמרו בענין זה: "יש לנמנעות טבע קיים בחק הבורא", והאמת היא, כפי שמוסבר במיוחד בתורת הקבלה והחסידות, שהקב"ה נמנע הנמנעות⁶), ובקדש הקדשים היה גם גילוי זה: המקום עצמו שלמעלה מהמקום, נמנע הנמנעות.

זה גם הטעם לכך שכל התפלות עוברות את קדש הקדשים, "זוה שער השמים". לפיכך נאמר הרי: "התפללו אליך דרך ארצם", כל בני ישראל בכל הארצות מתפללים לכיוון ארץ ישראל, בארץ ישראל – לכיוון בית המקדש, ובבית המקדש לכיוון קדש הקדשים.

הטעם לכך הוא משום שהתפלות הן על צרכי בני אדם, שברובם הם דברים גשמיים, שאין להם למעלה כל תפיסת מקום, אבל בקדש הקדשים, שבו התגלות העצמות, מאפשר נמנע הנמנעות את התחברות מטה מטה עם מעלה מעלה.

י. אם כן קשה: איך יתכן לעשות דברים גשמיים לקדושה כזו, נעלית יותר מן הקדושה בעולמות העליונים?

– זו, הרי, תמיהתו של שלמה המלך: "הן השמים ושמי השמים לא יכלכלוך, ואף כי הבית הזה?"⁷. "שמים" ו"שמי השמים" הן דרגות נעלות מאד (פרטיהן מוסברים בתורת החסידות)

6 ראה שו"ת הרשב"א סי' תיח. עיקדה ש"פ. ספר החקירה להצ"צ ע' 68. ד"ה וטהר לבנו, עור"ת.
7 מלכים א, ח, כו.

15 תנחומא שם.

16 תניא פ"ו.

17 שבת פה, ריש ע"ב.

ראה גם לקו"ש ח"ב [המתורגם]

ע' 130 ואילך.

18 ילקוט שמעוני רמז תשסד. פרש"י עה"ת.

ובכל זאת אינן "כלים" לעצמות – ואיך, איפוא, מסוגל בית, בנוי מחמרים גשמיים, להוות "כלי" לעצמות אינן-סוף ברוך-הוא?⁸

יא. כלפי זאת מקדים הכתוב: (א) דבר אל בני ישראל. (ב) ויקחו לי תרומה. בפסוק "ויקחו לי תרומה" מדייק ה"תניא" בשם הוהר⁹ – מדוע נאמר "תרומה", והרי היה צריך להיכתב "ותרומה"? – "דכולא חד". כלומר: כל שלשה-עשר או חמשה-עשר הדברים הנמנים כאן, אף שהם דברים גשמיים, הם מהווים דבר אחד עם "לי", משום שהתהוות הגשמיות היא מהעצמות¹⁰, אלא שהיא בהעלם, ולכן אפשר לעשות מהם מקדש, שכן אין צורך אלא לגלות זאת מן ההעלם אל הגילוי.

ועוד נאמר: "דבר אל בני ישראל". נכון, אמנם, ש"כולא חד" ואין צורך אלא לגלות זאת, אך לדבר זה עצמו – גילוי העצמות שבדברים הגשמיים – מסוגלות רק נשמות ישראל, לפי שבהן העצמות בהתגלות, ואליהם מסר עצמו, כביכול, שיוכלו לקחתו.

– האמור הוא עליפי הפירוש הידוע של "כי תקנה"¹¹, שלכן אפשרית המשכת הדעת גם אל נשמות ב"ע, "זרע בהמה", כי: (א) בשרשו קיים הדבר אלא שיש רק לגלותו, דבר הרמוז במלה "תקנה", שכן קנין הוא "ענין גילוי ההעלם בלבד ולא – התחדשות". (ב) המשכת הדעת הוא ע"י משה דוקא, לפי שמושה הוא בדרגת "מן המים משיתיהו", ואם כי לכל הנשמות יש דעת בשרשן ורק צריכים לגלותה, כאמור, הרי הגילוי חייב להיות ע"י כזה שדרגה זו מאירה בו בהתגלות.

כך גם בענינו: עשיית "כלים" לעצמות מן הגשמיות אפשרית משום שבשרשם דברים אלה הם בבחינת "לי", והגילוי הוא ע"י נשמות ישראל משום שבהן העצמות בהתגלות.

יב. לפי זה יובן מדוע נתקשה משה רק

במנורה: המנורה היתה מזהב, וענינה היה להאיר את החשך כך שתהיה "עדות לבאי עולם שהשכינה שורה בישראל"¹². היה, איפוא, קשה למשה: איך אפשר לעשות זאת מזהב, מגשמיות?

השיב לו הקב"ה: אמנם אדם אינו מסוגל לעשות זאת, כי אם הקב"ה בלבד. האדם נדרש רק לקחת את הזהב ולהשליכו לאש, וכשהאדם משליך את הזהב לאש, עושה ממנו הקב"ה מנורה שתאיר במשכן.

יג. כבר דובר פעמים מספר, שנחרב רק בית המקדש שנבנה מעצים ואבנים וכו', ואילו בית המקדש שבקרב כל איש ישראל, בלבו פנימה, – "ושכנתי בתוכם" – נשאר קיים תמיד, בכל הזמנים ובכל המצבים.

כשיהודי עושה מכל חפציו השייכים לו – בית מקדש להקב"ה, אומר לו הקב"ה שיעשה מן הזהב, מן המובהר שבגשמיות – מנורה. הקב"ה אומר לו: אינני מסתפק בתורתך, בתפלתך, בכל המצוות. אני דורש ממך שגם מן הגשמיות שלך תעשה לי בית מקדש.

בעצמך לא תוכל לעשות זאת – אומר הקב"ה – אני אעשה זאת. עליך רק להשליך את הזהב לאש שבלבבך, שהרי בלב כל איש ישראל יוקדת אש להבה אל הקב"ה, וכשתשליך את הזהב לאש – אעשה ממנו בית-מקדש, ויתר על כן, הוא יעניק אור לעולם, ויהווה עדות שהשכינה שורה בך.

(משיחת חנוכה, תשט"ז)

פ' זכור

יד. ארבע פעמים, באופן כללי הוזרה ונשנית מלחמת עמלק בבני ישראל: (א) מיד עם צאת בני ישראל ממצרים (ברפידיים). (ב) בשנים האחרונות לשהות בני ישראל במדבר, בטרם כניסת ישראל לארץ. (אלא שאז הופיע עמלק בדמות כנעני)¹³. (ג) בתקופה הראשונה

להתישבות בני ישראל בארץ ישראל, לאחר מינוי שאול המלך וקודם לבנין בית המקדש (כפי הסדר שב"שלשה דברים שנצטוו בכניסתם לארץ": מינוי מלך, מלחמת עמלק ובנין בית המקדש). (ד) בדורו של המלך המשיח שיבוא במהרה בימינו.

דברי ימי ישראל, מאז יציאת מצרים והתהוות ישראל לעם לשם קבלת התורה, מתחלקים באופן כללי לשתי תקופות: (א) תקופת היות בני ישראל במדבר. או לא היה להם כל מגע עם ענינים של גשמיות העולם הזה. כל צרכיהם במזון, לבוש ודירה סופקו להם ע"י המן, בארה של מרים ועני הכבוד. (ב) התקופה השנייה, שהיא הארוכה יותר, נמשכת מאז כניסת בני ישראל לארץ ועד היום, היא התקופה שבה יש לבני ישראל התפקיד להתעסק בעניני העולם הזה ולקדשם ולהפכם לענינים רוחניים. תקופה זו כוללת הן את היות בני ישראל בארצם כשתפקידם הוא להפוך את ארץ שבע האומות לארץ ישראל, ארץ קדושה, והן את השנים בהן שרויים בני ישראל בגלות ובארצות הגויים, כשתפקידם הוא לאפשר את קיום היעוד "עתידה ארץ ישראל שתתפשט בכל הארצות", להכשיר אותן להיות דירה לקב"ה.

מתוך ארבע הפעמים של מלחמות עמלק הרי שתי הראשונות הן – בראשית התקופה הראשונה שבדברי ימי ישראל, ובסיומה של תקופה זאת. ושתי האחרונות בראשיתה של התקופה השנייה, ובסיום התקופה השנייה.

אנו רואים שבה בשעה שבמלחמה שבראשית התקופה הראשונה (מיד אחר יציאת מצרים) הופיע עמלק בצורה גלויה, הרי בסיומה של תקופה זו – הוא הופיע בצורה מוסוית, בדמות של כנעני.

מכאן אנו למדים שכך הוא הדבר בשתי המלחמות שבתקופה השנייה שבדברי ימי ישראל: אם במלחמה שבראשית תקופה זו (לאחר כיבוש הארץ מידי שבע האומות) הופיע עמלק בצורה גלויה – הרי שבמלחמה שבסיום תקופה זו בדור המלך המשיח,

בדורנו – הופעתו היא בצורה מוסוית ובלבוש אחר.

טו. לגבי מלחמת עמלק בראשית התקופה הראשונה, נאמר: "אשר קרך". ה"מדרש"¹⁴ מפרש את הביטוי במובן של "קרירות", מלחמתו של עמלק התבטאה רק בהחדרת קור רוחני ואדישות.

בני ישראל היו אז בדרכם לקבלת התורה, רצונם היה להקדים את הכרות "נעשה" לפני "נשמע". הם מוכנים לקיים את אשר ידרשו, בין אם יבינו את הצורך בכך ובין אם לא יבינו. בא עמלק ומבקש לצנן את ההתלהבות. הוא טוען: "אין לי, חלילה, כוונה להפריע למתן תורה, הרי גם אני מגוע אברהם ויצחק, אלא שלדעתי מיותרת ההתלהבות הפזוזה והיציאה מן הכלים. איך אתה רוצה לקבל עליך עול של חוקים שאינך מכיר אותם? הרי משכיל אתה, פקח אתה, שהרי הנך עומד לקבל תורה שהיא "חכמתכם ובינתכם לעיני כל העמים", ואין נאה לפיקח התנהגות משולהבת ופזוזה של יציאה מן הכלים ואי התחשבות בגדרים והגבלות, התחייבות של "נעשה" מבלי לדעת במה המדובר, ואף בלי להבין אחר כך את טעם המצוות.

עמלק טוען כך כי אין הוא מצאצאי יעקב אבינו. יעקב היה "איש תם יושב אהלים". עמלק מסכים להתנהגות של "יושב אהלים", ישיבה בבתי כנסת ומדרש והתעסקות בתורה, שכן הוא נצר לאברהם ויצחק, אך אין הוא יכול להרשות התנהגות של "איש תם", תמימות, קיום המצוות מבלי להבין את נמוקיהם, הקדמת "נעשה" ל"נשמע".

לדעתו של עמלק יש תחלה להכיר יפה את המשימה המוטלת, להתעמק בנכונותה, ואחר כך לבחון אם אמנם האדם מסוגל לקיים אותה, ורק במדה שהשכל והאפשרות הנוחה מרשים – לקיים את המצוות. "נשמע" קודם ל"נעשה" גם עשו התנהג כן: הוא היה איש יודע ציד.

(14) תנחומא פ' תצא. ראה גם לקו"ש ח"ב [המתורגם] ע' 90.

(8) ראה בכ"ז ד"ה האומנם תרמ"ג.

(9) תניא פמ"ו. זהו ח"ב קמ, ב.

(10) אגה"ק סימן ב.

(11) ראה תו"א עז, ג. ד"ה ואלה המשפטים תשי"א.

(12) שבת כב, ב.

(13) במדבר"ד יט, כ. תנחומא פ' חוקת הובא בתוספות

ר"ה ג, א. ד"ה וישמע הכנעני.